

אין כמו יפו בנמל

שמואל טולקובסקי והמאבק על נמל יפו

הסדרה הופקה ע"י מתנדבי
המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל

מתנדבים למורשת
מערך מתנדבים באתרי המורשת
ע"ש אורי אורבך

מועצה לשימור
אתרי מורשת בישראל

אין כמו יפו בנמל

בכניסה לנמל יפו ממוקם היום שובר גלים ומאחוריו מעגן סירות. שובר גלים זה הוקם לראשונה בשנת 1934 על ידי המנדט הבריטי במסגרת בניית נמל יפו החדש. עד אז, נמל יפו בן אלפי השנים, היה נמל פתוח, "נמל ללא נמל".

נמל יפו הוקם רק לאחר השלמתו של נמל חיפה, שנבחר לנמל העיקרי של האימפריה בחופי ארץ ישראל. החל משנות העשרים ועד התחלת בניית הנמל בחיפה ב-1929, ניסו תושבי יפו ובעיקר הסוחרים לשכנע את ממשלת המנדט לבנות את הנמל העיקרי של ארץ ישראל ביפו.

אין כמו יפו בנמל

הרוח החיה במאבק על נמל יפו
היה **שמואל טולקובסקי**, איש
אשכולות, ציוני נלהב אשר היה
פעיל ושותף בנקודות מפתח
בשלבי הקמת המדינה ולאחריה.

קצרה היריעה מלתאר את פעילותו הציונית והציבורית של שמואל טולקובסקי. הוא
היה שותף לפעילות הציונית בלונדון בימים שקדמו להצהרת בלפור, היה מזכיר
כללי של המשלחת הציונית לוועידת השלום בפריז ב-1918, היה חבר מועצת עיריית
תל אביב, חבר מרכז ה"הגנה" ועוד ועוד.

אין כמו יפו בנמל

בהקשר זה, של פיתוח נמל יפו, יש לציין את התמסרותו לפיתוח ענף פרי ההדר בארץ ישראל. הוא פעל לקידום הענף באמצעות הכנסת שיטות גידול חדשות, פיקוח עליו וארגון שיווקו.

שימש כיושב ראש ועדות שונות מטעם הפרדסנים ומטעם ממשלת המנדט. קיבל על כך בשנת 1928 אות כבוד M.B.E. ממלך בריטניה. ההדרים היוו את רוב הייצוא מארץ ישראל בתחילת המאה והמסחר ברובו התנהל בנמל יפו.

אין כמו יפו בנמל

שמואל טולקובסקי, עמד בראש המאבק למען פיתוח נמל יפו. עוד במסגרת הממשל הצבאי בתחילת השלטון הבריטי, הוא ארגן משלחת של נכבדי יפו אל הגנרל ווטסון, מפקד שטחי הכיבוש, אשר דרשה לבנות נמל חדש. טולקובסקי הגיש הצעה לבניית נמל ביפו.

גם הברון רוטשילד היה מעורב בתוכניות לבניית הנמל. במהלך ביקורו בארץ הבטיח שר המושבות צ'רצ'יל לתמוך בבניית הנמל אם יושגו תקציבים לכך.

אין כמו יפו בנמל

בביקור משפחתי בבלגיה, פגש טולקובסקי את **ויצמן וסוקולוב**, וחזר עם הבטחה להעמיד לרשות הממשלה תקציב לביצוע מדידות הכנה לנמל.

אולם ממשלת בריטניה, שהחליטה לבחון את כל נושא הקמת הנמל, הזמינה ב-1922 מומחה לנמלים בשם **פרדריק פֶּלְמֶר** שכעבור בחינה קצרה המליץ על חיפה כאתר המתאים ביותר לבניית נמל מודרני ומשוכלל.

אין כמו יפו בנמל

בשנת 1924 **טולקובסקי** היה חבר במשלחת של נכבדי יפו ערבים ויהודים אשר נסעו ללונדון להשפיע על השלטונות לבנות את הנמל ביפו למרות ההמלצה של **פלמר**. המשלחת לא הצליחה לשנות את ההחלטה.

בכל זאת, במהלך שנות העשרים בוצעו שיפורים הדרגתיים בנמל יפו. הנמל הורחב דרומה, נבנו קירות ים שהגדילו פי שלושה את אורכם של הרציפים ונבנו מחסנים. כל אלה בזכות התערבותם של פעילים כמו **טולקובסקי** ואף **דיזנגוף**.

אין כמו יפו בנמל

גם אחרי פתיחת נמל חיפה, ב-1933, פרסם **שמואל טולקובסקי** מאמר ב"פּלֶסְטֵיִן פּוֹסְט" ובו הבקשה כי כתיחתו לא תבוא על השבון פיתוח נמל יפו אלא בנוסף אליו.

בשנת 1934, לאחר השלמת נמל חיפה, אישרה ממשלת בריטניה את בניית נמל יפו החדש.

לאימפריה הבריטית אשר קיבלה את המנדט על ארץ ישראל, היו מניעים ושיקולים רבים משלה בדבר הקמת הנמל, אבל אין ספק שפעילות נחושה של אנשים הדבקים במטרה יכולה גם היא להטות את הכף.

אין כמו יפּוּ בנמל

ואנקדוטה מפי בנו של שמואל, **דן טולקובסקי**, מפקד חיל האוויר לשעבר, שהיה ב"הגנה", כנער, ביחד עם אביו:

"אהבתי לשמוע את אבי מספר איך דאג לשמירה על הנציב הבריטי **הרברט סמואל**, שהיה יהודי. באחד הימים אבי קיבל ידיעה על ניסיון של הערבים לארגן התנקשות בנציב. הוא עדכן את **מייג'ור ליונל ג'ון**, איש משטרת אנגליה שהוצב ביפו והיה בסדר גמור עם היהודים. ביום בואו של סמואל ליפו, המייג'ור דאג לשלוח את כל השוטרים הערבים לבדוק 'תחנת רדיו יהודית' באזור סידנא עלי, כיום בחוף הרצליה. בינתיים אבי ארגן שומרים עבריים, בראשותו של **אברהם שפירא** המפורסם. תפרו להם מדי שוטרים בריטים אצלנו בבית. שפירא ליווה את הנציב סמואל לאורך כל הטקס, ואחר כך הם הרימו 'לחיים' בבית שלנו והלכו להצטלם אצל סוסקין", אומר דן טולקובסקי, ומכוון **לאברהם סוסקין**, שהיה "הצלם של תל-אביב" בשנותיה הראשונות.

אין כמו יפו בנמל

אין כמו יפו בנמל

משרד ירושלים
ומורשת
Jerusalem
and Heritage

משרד
התרבות
והספורט

מועצה לשימור
אתרי מורשת בישראל

מתנדבים למורשת
מערך מתנדבים באתרי המורשת
ע"ש אורי אורבך

שמואל טולקובסקי והמאבק על נמל יפו

יוצרי הסדרה:

מתנדבי המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל

הפקה: ברוך ניב

תחקיר וכתיבה: שלומית הנמן

ייעוץ: ראובן אברמוביץ'

גרפיקה: זאב הררי

תצלומים: אתר פיקיוויקי - רמי טצת, ראובן אברמוביץ' (מיזם התמונות לשימור מורשת נמל יפו והסביבה), יהודית גרעין-כל, תמר גלר - משפחת לבס, הארכיון לתולדות פתח תקוה ע"ש עודד ירקוני, ספריית הקונגרס, אוסף מאטסון, ארכיון טבנקין